

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗВО В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРАЩИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК ЄС

Аліна Маслова, Ольга Гончарова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглядаються особливості імплементації технології CLIL в навчальний процес закладу вищої освіти через популяризацію кращих освітніх практик Європейського Союзу, політики мультимовності та спільних цінностей. Наголошується на тому, що сучасна українська освіта невпинно розвивається під впливом процесів глобалізації, інтеграції, постійного обміну інформацією, взаємопроникнення мов і культур. Це вимагає від освітан постійного підвищення рівня власної професійної компетентності та вдосконалення рівня володіння іноземною мовою. У статті окреслено шляхи подолання протиріччя між необхідністю підвищити ефективність вивчення освітніх компонентів у вищій школі й здатністю імплементувати зазначену технологію в навчальний процес. Детально проаналізовано думки вчених щодо дефініції «CLIL-технологія» та основних її компонентів, а саме, контенту, комунікації, когніції, культури. Окреслено певні труднощі застосування CLIL-технології, основними з яких є вимога до викладача не тільки володіти навчальним матеріалом зі свого освітнього компоненту, але й іноземною мовою на рівні не нижче, ніж B2. Паралельно з цим наводиться низка переваг використання технології предметно-мовного інтегрованого навчання, які за своїм змістом значно перевищують труднощі. У висновку узагальнено, що систематичне використання CLIL-технології в освітньому процесі закладу вищої освіти, а саме в процесі навчання здобувачів за модулем Жана Моне, закладає основи для підвищення рівня їх конкурентоспроможності не тільки на вітчизняному, але й на зарубіжному ринку праці, що надає системі української освіти європейського масштабу.

Ключові слова:

CLIL-технологія; освітні практики ЄС; Модуль Жана Моне; спільні цінності; політика багатомовності; іноземна мова.

Resume:

Maslova Alina, Goncharova Olga. Implementation of CLIL-technology in the educational process of higher education institutions through the use of the best educational practices of the EU.

The article deals with the peculiarities of the implementation of CLIL-technology in the educational process of a higher education institution through the popularization of the best educational practices of the European Union, policy of multilingualism and common values. It is emphasized that modern Ukrainian education is constantly developing under the influence of processes of globalization, integration, constant exchange of information, interpenetration of languages and cultures. Thus, the University teachers are required not only to improve the level of their professional competence but also to enhance the level of foreign language proficiency. The article outlines the ways to overcome the contradiction between the need to increase the effectiveness of studying educational components in higher education institution and the ability to implement the specified technology in the educational process. The opinions of scientists regarding the definition of "CLIL-technology" and its main components, namely content, communication, cognition, and culture, are analyzed in detail. Certain difficulties of using CLIL-technology are outlined, the main one is the requirement for the teacher not only to have a professional competence but also to speak a foreign language at a level no lower than B2. Despite the difficulties of implementing CLIL-technology there are also some advantages of using the technology of subject-language integrated education, which significantly exceed the difficulties. It is concluded that the systematic use of CLIL-technology in the educational process of a higher education institution, namely in the process of training students on Jean Monnet module, lays the foundations for increasing the level of their competitiveness not only in the domestic, but in the foreign labour market as well. Such approach will promote the system of Ukrainian education to the European level.

Key words:

CLIL-technology; educational practices of the EU; Jean Monnet module; common values; policy of multilingualism; foreign language.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство під впливом невпинних процесів глобалізації, інтеграції, постійного обміну інформацією, взаємопроникнення мов і культур постійно змінюється і розвивається, перетворюючись на потужний мультикультурний простір. Існування в такому просторі вимагає не тільки економічних, політичних або соціальних змін, а й змін у системі освіти й підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів. Такі виклики сьогодення надають поштовх науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти до пошуку нових більш ефективних методів та підходів у навчанні іноземних мов, які відповідають стандартам Європейського Союзу й мають можливість розширити предметні знання та професійні можливості здобувачів вищої освіти. Відповіддю на подібний запит може стати використання кращих освітніх практик ЄС, а саме – технології предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL, що

розшифровується як Content and Language Integrated Learning.

Від так актуальність проблеми застосування технології CLIL постійно зростає і у такий спосіб спонукає дослідників до подолання протиріччя між необхідністю підвищити ефективність вивчення освітніх компонентів у вищій школі й здатністю імплементувати зазначену технологію в навчальний процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про той факт, що проблемою вдалого поєднання змісту профільних дисциплін з іноземною мовою в контексті CLIL цікавились багато зарубіжних (A. Amado, N. Boyes, F. Costa, D. Coyle, L. Dale, W. Es, A.B. Gallagher, E. Harrop, Ph. Hood, K. Kelly, A. Lopes, D. Marsh, P. Mehisto, O. Meyer, M. Porcedda, P. Romanowski, K.J.F. Rojas) та вітчизняних науковців (О. Білозір, О. Вовченко, Н. Євтушенко, Т. Кириченко, Н. Кононенко, І. Коренєва, Ю. Лопата, Л. Монастирєва, С. Нікіфорчук,

Л. Ніконова, З. Огнівенко, Л. Отрошенко, О. Павлова, О. Першукова, Д. Полтавенко, Т. Рідель, О. Рудичик, Ю. Руднік, Н. Стеценко, І. Ткаля, Т. Фонарюк, Н. Черкашина, О. Щєбракова, І. Якушенко, О. Яременко-Гасюк). Проте, такі дослідження більшою мірою стосуються закладів загальної середньої освіти, в той час, як імплементація предметно-мовного інтегрованого навчання в закладах вищої освіти, на нашу думку, нині є недостатньо вивченою.

Формулювання цілей статті. Тому метою цієї публікації є висвітлення особливостей застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання в контексті політики багатомовності як однієї з найкращих освітніх практик ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку N. Camps-Casalas та N. Medina-Casanovas, на сьогоднішній день існує потреба відмовитися від традиційних підходів, які домінували донедавна, коли здобувачі освіти мали копіювати та відтворювати зміст, розділений на різні предмети. Наразі ж існує потреба наблизити навчальний процес до контексту реального життя (Camps-Casalas, & Medina-Casanovas, 2020, с. 60). Таким наближенням може стати застосування у вітчизняних закладах вищої освіти політики багатомовності або мультилінгвізму як однієї з провідних освітніх практик Європейського Союзу.

За визначенням Європейської Комісії, політика багатомовності являє собою здатність суспільств, установ, груп та окремих осіб регулярно спілкуватися більш ніж однією мовою у своєму повсякденному житті. При цьому уточнюється, що це також необхідність, яка дозволяє індивідам розкрити межі свого існування та покращити якість життя (*European Commission...*, 2007, с. 6). Рішення Європейської Комісії (2005) поширювати індивідуальний мультилінгвізм, доки кожний громадянин ЄС не володітиме хоча б двома іноземними мовами, окрім рідної, призвело до формування концепції «єдності в різноманітті – різноманітті культур, звичаїв, вірувань і мов», що співіснують на спільному просторі (*Commission of the European Communities...*, 2005, с. 596). Таким чином, Європейський Союз всіляко підтримує поширення багатомовності на всіх освітніх рівнях – від дошкільної освіти до вищої школи.

Що стосується нашої країни, то, як зазначає Є. Панасенко, мультилінгвізм є «невід'ємним фактором у процесі внутрішньої й зовнішньої комунікації, який чітко корелюється із соціально-економічною, суспільно-політичною та культурно-інформаційною ситуацією в країні і є індикатором суспільних настроїв, преференцій, орієнтирів та безпосередньо самоідентичності

суспільства» (Панасенко, 2019, с. 98). Наведене формулювання, безперечно, вказує на те, що освітній вектор України спрямований на її інтеграцію до європейської спільноти, а багатомовність стає пріоритетною для багатьох галузей суспільства і системи освіти зокрема. Саме тому випускники вітчизняних ЗВО потребують запровадження багатомовної освіти з метою підвищення їх мобільності й конкурентоспроможності на світовому ринку. Таким вимогам сьогодення якнайкраще відповідає застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL в процесі підготовки майбутніх учителів англійської мови. Розглянемо її більш детально.

Термін «предметно-мовне інтегроване навчання» (CLIL) був вперше представлений фінляндським дослідником D. Marsh та позначав подвійно-орієнтований освітній підхід, у контексті якого іноземна мова використовується як засіб у викладанні та вивченні немовного контенту (Coyle, Hood, & Marsh, 2010, с. 15). Тобто мова в цьому випадку застосовується як засіб та мета навчання одночасно, що перетворює методику CLIL на потужний педагогічний інструмент (Coyle, 2006, с. 3). Інші зарубіжні вчені розглядають CLIL як «відкрите та значуще освітнє середовище, зосереджене на широких педагогічних можливостях для всіх, хто навчається» (Porcedda, 2020, с. 406) або «метод, який керується змістом, й де мова інтегрована в предметне навчання» (Bundy, & Pors, 2020, с. 5).

У більшості вітчизняних наукових праць CLIL розглядається як технологія, яка інтегрує засоби навчання предмету й вивчення самої мови (Отрошенко, 2019, с. 194); використовує іноземну мову як інструмент для вивчення змісту інших предметів, акцентуючи увагу як на змісті спеціальних текстів, так і на важливій фаховій термінології (Жириченко, & Рідель, 2020, с. 77); застосовує принцип імерсії (занурення) в нову мову (нерідну, частіше іноземну або регіональну мову, мову національних меншин) у процесі опанування предметного змісту немовних предметів (Першукова, 2018, с. 163).

Навчання за технологією CLIL обов'язково включає 4 компоненти – так звані 4 C: «content» – контент, «communication» – комунікація, «cognition» – когніція та «culture» – культура, які розшифровуються наступним чином:

1) content (контент, зміст) – об'єднує в собі постійну стимуляцію процесу засвоєння інформації з розвитком вміння залучення предметного змісту з різних галузей знань (Першукова, 2018, с. 166). За цих умов нерідко відбувається інтеграція іноземної мови з такими навчальними дисциплінами, як економіка,

інформаційні й комунікаційні технології, фізика, географія, історія та інші. При цьому сам зміст інтегрованого навчального курсу має бути мультимодальним, що передбачає використання здобувачами освіти під час засвоєння нового матеріалу різних ресурсів – статей, відео та аудіо файлів, ілюстрацій, міжпредметних проєктів, блогів, бібліотечних джерел, ігор, інтерв'ю і т. д. Такий матеріал має бути значимим, автентичним і проблемно-пошуковим за своїм характером, а також пов'язаним із попередніми знаннями та досвідом тих, хто навчається (Bundy, & Porc, 2020, с. 5). Це запобігає ізольованому сприйняттю контенту, оскільки він є невід'ємною частиною когнітивного розвитку та міжкультурного розуміння будь-якого здобувача освіти (Porcedda, 2020, с.15-16);

2) communication (комунікація) – передбачає готовність продукувати предметний зміст у письмовій та усній формах, де мова виступає як засіб спілкування під час спільної взаємодії в режимах викладач-студент, студент-студенти (Ніконорова, 2019, с.305). На відміну від традиційного навчання, де знання передаються від викладача до переважно пасивних слухачів, технологія предметно-мовного інтегрованого навчання стимулює розвиток спільної роботи, що дозволяє здобувачам освіти взаємодіяти, постійно використовуючи іноземну мову, й, таким чином, розвивати необхідні вміння говоріння, аудіювання, письма, використання мови, невербального спілкування (Benalcázar-Bermeo, & Ortega-Auquilla, 2019, с. 120).

Варто відмітити, що комунікація в контексті предметно-мовного інтегрованого навчання розглядається в якості «мовного триптиху», який включає «мову навчання», «мову для вивчення» та «мову через навчання». З метою ефективної реалізації такої моделі на практиці застосовується риштування (scaffolding), кооперативне навчання, візуальні засоби, переклад мови та/або споріднені мови, що допомагає студентам набувати знань як змісту предмета, так і іноземної мови, тобто відбувається «навчання використанню мови та використанню мови для навчання» (Coyle, Hood, & Marsh, 2010, с. 54);

3) cognition (когніція) – спрямована на розвиток мислення від нижчого до вищого порядку, вирішення проблемних ситуацій, прийняття викликів (challenges) і рефлексію над ними, спонукає здобувачів освіти розвивати власні способи розуміння мови та змісту (Amado, 2012, с. 25). Особливий акцент при цьому робиться на розвитку навичок мислення вищого порядку (Higher Order Thinking Skills), які розвиваються шляхом відповідей на питання «чому?», «як?» і «які існують докази?» та, згідно

таксономії Б. Блума (Bloom's taxonomy), включають аналіз інформації, оцінювання отриманих знань і творчість. В цьому разі комунікація стає більш змістовною, осмисленою.

Важливим аспектом розвитку когнітивних навичок мислення вищого порядку є застосування студентоцентрированої діяльності, у якій здобувачі освіти беруть активну участь. Така діяльність, за L. Bundy та G. Porc, включає розвиток адаптаційних навичок, які можливо буде застосувати в майбутньому, вибір найкращих навчальних стратегій і індивідуальної траєкторії навчання (Bundy, & Porc, 2020, с. 6).

4) culture (культура) – поєднує розвиток культурологічних знань, усвідомлення спільних і відмінних ознак культур та етносів, здатність враховувати різні точки зору, виховання мультикультурності (Першукова, 2018, с. 167). Цей компонент, з одного боку, допомагає тим, хто навчається, краще зрозуміти себе та культуру власного народу, з іншого боку, сприяє розширенню уявлень про культури інших народів, що робить сам процес спілкування більш ефективним (Benalcázar-Bermeo, & Ortega-Auquilla, 2019, с. 120). Це допомагає виховувати в учнів зв'язок предмета, що вивчається, з навколишнім світом, а також сприяє міжнародному взаєморозумінню та розвитку таких важливих життєвих якостей, як емпатія, повага до інших і толерантність (Bundy, & Porc, 2020, с. 6).

Перераховані вище компоненти предметно-мовного інтегрованого навчання знаходяться в нерозривному зв'язку, оскільки в процесі активної комунікації за допомогою когніції здобувачі освіти опрацьовують зміст освітнього компоненту, створюючи власні знання, що базуються на навичках мислення вищого порядку. Культура ж, у свою чергу, відповідає за соціалізацію особистості і є невід'ємною частиною контенту (Rojas, 2021, с. 37).

Реалізація всіх чотирьох компонентів на практиці залежить від обраного виду CLIL – hard або soft CLIL. Hard (жорсткий) CLIL передбачає викладання предмета іноземною мовою з основним акцентом на змісті цього предмета, тоді як під час використання soft (м'якого) CLIL зміст предмета підпорядкований мовній меті, й вивченню іноземної мови приділяється значно більша увага. Таким чином, обидва види CLIL покращують навчальний досвід здобувачів освіти, оскільки мова та зміст поєднуються в навчальному процесі та працюють разом для досягнення спільної мети (Boyes, & Gallagher, 2019, с. 44).

При цьому варто зазначити, що застосування жорсткого виду CLIL потребує від викладача, який його використовує, володіння не лише

навчальним матеріалом зі своєї дисципліни, але й іноземною мовою на рівні не нижче, ніж B2. Серед інших труднощів використання зазначеної технології також слід відмітити такі:

- великі витрати часу на підготовку до занять за технологією CLIL,
- неналежний рівень володіння іноземною мовою здобувачами освіти/викладачами,
- відсутність мотивації викладачів до використання технології CLIL у навчальному процесі,
- відсутність програм/курсів підвищення кваліфікації для навчання використанню CLIL (Šulistová, 2013, с. 50),
- відсутність у викладачів, що викладають мовні дисципліни, знань із профільного предмета,
- складність добору й адаптації навчальних матеріалів, розробки нових навчальних програм для викладання профільної дисципліни іноземною мовою (Павлова, & Монастир'ова, 2019, с. 82),
- незнання викладачами психологічних аспектів двомовного навчання й необхідної кількості методик навчання профільної дисципліни та іноземної мови,
- брак коштів для проходження вітчизняними викладачами стажування за кордоном та для запрошення викладачів з Європи в Україну (Щербакова, & Нікіфорчук, 2017, с. 491).

Незважаючи на перераховані вище труднощі імплементації технології предметно-мовного інтегрованого навчання, вона також має значні переваги, серед яких

- підвищення внутрішньої мотивації здобувачів освіти до вивчення інтегрованих дисциплін,
- можливість занурення в природне мовне середовище і, як результат, успішний розвиток навичок спілкування іноземною мовою у професійному контексті,
- розширення іншомовного лексичного запасу здобувачів освіти за рахунок засвоєння спеціальної фахової термінології,
- розвиток критичного мислення, міжкультурної обізнаності тих, хто навчається, збагачення їх знань через міжпредметні зв'язки,
- підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Такі переваги роблять використання технології CLIL перспективним і актуальним у

контексті навчання студентів англomовних спеціальностей, оскільки в цьому випадку мова – ціль і мова – інструмент тісно пов'язані (Рудичик, 2020, с. 119). Це підтверджує і досвід групи викладачів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, які розробили навчальний курс «Strengthening the EU common values through the policy of multilingualism in the education and training of future teachers» (Зміцнення спільних цінностей ЄС через політику мультилінгвальності в освіті та підготовці майбутніх учителів) в межах виконання грантового проекту за міжнародною програмою Erasmus+ (модуль Ж. Моне). Модуль орієнтовано на здобувачів вищої освіти освітнього ступеня Бакалавр (4-й рік навчання), які спеціалізуються на викладанні іноземних мов у дошкільнят та молодших школярів. Головною метою модуля є зміцнення спільних цінностей ЄС через європейську політику багатомовності під час підготовки майбутніх учителів початкової школи. Вважаємо, що такий підхід покращить освітньо-педагогічний процес в Україні, а також наблизить його до загальноєвропейських цінностей та мовних стандартів. Така освітня політика створить основу для вивчення та викладання іноземних мов з раннього віку та сприятиме популяризації спільних цінностей ЄС.

Висновки. Отже, вважаємо за необхідне зробити такі висновки: незважаючи на те, що використання CLIL-технології має певні труднощі, оскільки викладач має володіти не тільки професійними компетентностями щодо освітнього компоненту, що викладається, але й мати належний рівень знань іноземної мови, використання цієї технології дає можливість здобувачам вищої освіти суттєво покращити свій професійний рівень, паралельно занурюючись в іншомовне середовище. Систематичне використання CLIL-технології в освітньому процесі закладу вищої освіти вибудовує основи для підвищення рівня конкурентоспроможності майбутніх фахівців не тільки на вітчизняному, але й на зарубіжному ринку праці, що надає системі української освіти європейського масштабу. Саме такий підхід, на нашу думку, сприятиме популяризації європейських цінностей на теренах України, особливо під час повномасштабного вторгнення. Перспективним напрямом нашого дослідження може стати імплементація елементів CLIL-технології у навчальний процес здобувачів вищої освіти, які будуть опановувати Модуль Жана Моне з 2023-2024 навчального року.

Список використаних джерел

Кириченко, Т. О., & Рідель, Т. М. (2020). Навчання іноземній мові студентів економічних спеціальностей

References

Kyrychenko, T. O., & Ridel, T. M. (2020). Foreign languages teaching to economics students with the implementation

- з використанням CLIL технології. *Інноваційна педагогіка*: Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій, 24 (1), 76-79. doi: 10.32843/2663-6085/2020/24-1.14.
- Ніконорова, Л. І. (2019). Застосування інтегрованого підходу до навчання іноземної мови. *Методичні проблеми*: 13th International youth conference «Perspectives of science and education». (New York, 22 November). С. 303-312.
- Отрошенко, Л. С. (2019). Використання освітнього підходу CLIL як інтеграція мовного та фахового навчання у немовних ВНЗ. *Дослідження та впровадження в навчальний процес сучасних моделей викладання іноземної мови: лінгво-дидактичні, методичні та міжнародні перспективи*: матеріали I (V онлайн) Міжнар. наук-практ. інтернет-конф. (18 березня 2019). С. 194-196.
- Панасенко, Є. О. (2019). Мультилінгвізм як євроінтеграційний і глобалізаційний чинник в умовах сучасної України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*, Т. 30 (69), № 4, 98-105. doi: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/18>.
- Павлова, О. О., & Монастирська, Л. В. (2019). Перспективи методики предметно-мовного інтегрованого навчання в немовних вишах України. *Інноваційна педагогіка*, Вип. 18, Т. 3, 78-82. doi: 10.32843/2663-6085-2019-18-3-16.
- Першукова, О. О. (2018). Теоретичні основи розробки навчальних матеріалів для роботи за технологією CLIL. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: збірник наукових праць, вип. 58-59 (111-112), 162-173.
- Рудичик, О. М. (2020). Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*, 2 (131), 116-121. doi: 10.24195/2617-6688-2020-2-15.
- Щербаківа, О. Л., & Нікіфорчук С. С. (2017). Аспекти впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання у ВНЗ. *Молодий вчений*, 12 (52), 490-492.
- Amado, A. (2012). The design of content & language integrated learning (CLIL) course for the interwoven development of content, communication, cognition & culture. *Maestría en Educación con Mención en Enseñanza de inglés como Lengua Extranjera*, Perú: Universidad de Piura, Facultad de Ciencias de la Educación. 177 p.
- Benalcázar-Bermeo, J., & Ortega-Auquilla, D. (2019). Effects of the CLIL approach in Oral Production of English Students in the Second Year of the United General Baccalaureate at a high School in Cuenca, Ecuador. *Revista Boletín Redipe*, 8 (12), 117-128.
- Boyes, N., & Gallagher, A. B. (2019). Content Brings Learning to Life: A Short Introduction to the CLIL Approach. pp. 39-46. URL: https://www.researchgate.net/publication/339787440_Content_Brings_Learning_to_Life_A_Short_Introduction_to_the_CLIL_Approach
- Bundy, L., & Porc, C. (2020). The effectiveness of CLIL for English language learning in Swedish primary schools. Degree Project with specialization in English teaching and learning. 44 p. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1492222/FULLTEXT01.pdf>.
- Camps-Casas, N., & Medina-Casasnovas, N. (2020). Perceived Impact of Cooperative Project-Based Learning in English for Academic Purposes for Primary Teacher Training Students. *Contemporary English Scientific Discourse: Collection of Students' scientific works*, Poltava: Astraia. pp. 60-68.
- Commission of the European Communities, COM (2005), A New Framework Strategy for Multilingualism. COM, 596 of CLIL technology. *Innovative pedagogy. Scientific journal of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation*, Vol. 24 (1), 76-79. DOI: 10.32843/2663-6085/2020/24-1.14. [in Ukrainian]
- Nikonorova, L. I. (2019). Application of an integrated approach to foreign language learning. *Methodological problems, Perspectives of science and education: 13th International youth conference* (New York, 22 November), pp. 303-312. [in Ukrainian]
- Otroshchenko, L. S. (2019). Using the CLIL educational approach as an integration of language and professional training in non-language higher education institutions. *Research and implementation of modern models of foreign language teaching in the educational process: linguistic-didactic, methodical and international perspectives: I (V online) of the International scientific and practical Internet conference*. (March 18), pp. 194-196. [in Ukrainian]
- Panasenko, Ye. O. (2019). Multilingualism as a factor of European integration and globalization in the conditions of modern Ukraine. *Academic notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Public administration*, Vol. 30(69), No. 4, 98-105. DOI: 10.32838/2663-6468/2019.4/18. [in Ukrainian]
- Pavlova, O. O., & Monastyrova, L. V. (2019). Perspectives of subject-language integrated teaching methods in non-language higher education institutions of Ukraine. *Innovative pedagogy*, Issue 18. Vol. 3, 78-82. DOI: 10.32843/2663-6085-2019-18-3-16. [in Ukrainian]
- Pershukova, O. O. (2018). Theoretical foundations of creation training materials for teaching in Clil technology. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and secondary schools: Collection of scientific works*, 58-59 (111-112), 162-173. [in Ukrainian]
- Rudychyk, O. M. (2020). Content and language integrated learning as a means to increase students' motivation. *Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, Issue 2 (131), 116-121. DOI: 10.24195/2617-6688-2020-2-15. [in Ukrainian]
- Shcherbakova, O. L., & Nikiforchuk, S. S. (2017). Aspects of content and language integrated learning implementation in Universities. *Young Scientist*, 12(52). 490-492. [in Ukrainian]
- Amado, A. (2012). The design of content & language integrated learning (CLIL) course for the interwoven development of content, communication, cognition & culture. *Maestría en Educación con Mención en Enseñanza de inglés como Lengua Extranjera*, Perú: Universidad de Piura, Facultad de Ciencias de la Educación. 177 p. [in English]
- Benalcázar-Bermeo, J., & Ortega-Auquilla, D. (2019). Effects of the CLIL approach in Oral Production of English Students in the Second Year of the United General Baccalaureate at a high School in Cuenca, Ecuador. *Revista Boletín Redipe*, 8 (12), 117-128. [in English]
- Boyes, N., & Gallagher, A. B. (2019). Content Brings Learning to Life: A Short Introduction to the CLIL Approach. pp. 39-46. URL: https://www.researchgate.net/publication/339787440_Content_Brings_Learning_to_Life_A_Short_Introduction_to_the_CLIL_Approach [in English]
- Bundy, L., & Porc, C. (2020). The effectiveness of CLIL for English language learning in Swedish primary schools. Degree Project with specialization in English teaching and learning. 44 p. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1492222/FULLTEXT01.pdf>. [in English]
- Camps-Casas, N., & Medina-Casasnovas, N. (2020). Perceived Impact of Cooperative Project-Based Learning in English for Academic Purposes for Primary Teacher Training Students. *Contemporary English Scientific Discourse: Collection of Students' scientific works*, Poltava: Astraia. pp. 60-68.

- final. URL: http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com596_en.pdf.
- Coyle, D. (2006). Content and language integrated learning: Motivating learners and teachers. *Scottish languages review*, 13 (5), 1-18.
- Coyle, D., Hood, Ph., & Marsh D. (2010). CLIL (Content and Language Integrated Learning). Cambridge, UK: Cambridge University Press. 173 p. doi: 10.1017/9781009024549.
- European Commission. *Final report: High level group on multilingualism*. (2007). Luxembourg: European Communities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 32 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b0a1339f-f181-4de5-abd3-130180f177c7>.
- Porcedda, M. (2020). Educational prospects of Techno-CLIL strategies and implementation in the subject of History for the last triennium of Secondary schools. Two models from evidences in Italian Licei Linguistici. Doctoral Thesis. Tarragona, 464p.
- Rojas, K. J. F. (2021). Applying CLIL approach in Higher Education. *Centro de Investigación y Desarrollo Profesional*, Babahoyo, Ecuador. 95p. doi: 10.29018/978-9942-823-71-7.
- Šulistová, J. (2013). The Content and Language Integrated Learning Approach in Use. *Acta Technologica Dubnicae*, Vol. 3, issue 2, 47-54. doi: 10.1515/atd-2015-0018.
- Discourse: Collection of Students' scientific works, Poltava: Astraia. pp. 60-68. [in English]
- Commission of the European Communities, COM (2005), A New Framework Strategy for Multilingualism. COM, 596 final. URL: http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com596_en.pdf. [in English]
- Coyle, D. (2006). Content and language integrated learning: Motivating learners and teachers. *Scottish languages review*, 13 (5), 1-18. [in English]
- Coyle, D., Hood, Ph., & Marsh D. (2010). CLIL (Content and Language Integrated Learning). Cambridge, UK: Cambridge University Press. 173p. DOI: 10.1017/9781009024549. [in English]
- European Commission. *Final report: High level group on multilingualism*. (2007). Luxembourg: European Communities. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 32 p. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b0a1339f-f181-4de5-abd3-130180f177c7>. [in English]
- Porcedda, M. (2020). Educational prospects of Techno-CLIL strategies and implementation in the subject of History for the last triennium of Secondary schools. Two models from evidences in Italian Licei Linguistici. Doctoral Thesis. Tarragona, 464p. [in English]
- Rojas, K. J. F. (2021). Applying CLIL approach in Higher Education. *Centro de Investigación y Desarrollo Profesional*, Babahoyo, Ecuador. 95p. DOI: 10.29018/978-9942-823-71-7. [in English]
- Šulistová, J. (2013). The Content and Language Integrated Learning Approach in Use. *Acta Technologica Dubnicae*, Vol. 3, issue 2, 47-54. DOI: 10.1515/atd-2015-0018. [in English]

Відомості про авторів:

Маслова Аліна Вікторівна
mav2429@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Гончарова Ольга Анатоліївна
goncharoo82@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Наукового містечка, 59, м. Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2023-29-112-117

*Матеріал надійшов до редакції 21.09.2022 р.
Прийнято до друку 11.10.2022 р.*

Information about the authors:

Maslova Alina Viktorivna
mav2429@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Goncharova Olga Anatoliivna
goncharoo82@gmail.com

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2023-29-112-117

*Received at the editorial office 21.09.2022.
Accepted for publishing 11.10.2022.*